

สมณะยกขึ้นวิปัสสนา

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๒

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

...ธรรมถึงได้สำคัญขนาดนั้น สำคัญที่ว่ามันเป็นการรื่นเริง ความรื่นเริงของธรรมนั้นใจ
วิหารธรรม ผู้ที่มีธรรมแล้ว เวลาสนทนาธรรม ธรรม เครื่องที่ทำให้จิตใจนี้เองจากลำหยาญนะ มัน
เป็นวิหารธรรม เป็นเครื่องอยู่อาศัย นี่ใจผู้มีธรรมใจ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ได้
ธรรมอันนี้ก่อนเพื่อน เป็นผู้ชำระกิเลสออกไปจากกิเลสทั้งหมด ใจเป็นธรรมล้วนๆ นะ แล้วสั่ง
สอนเป็นผู้ชี้แนะให้สาวกตรัสรู้ตาม เป็นผู้รู้ธรรมตามมา แล้วเวลาสนทนาธรรม เห็นไหม นี่ธรรม
ธรรมนี้เป็นวิหารธรรม ธรรมถึงว่า การฟังธรรมเป็นกาลเป็นเวลา เป็นสิ่งสำคัญมาก ธรรมอัน
นี้นั้นะ

ทีนี้เราย้อนกลับมาสิ ย้อนกลับมาว่า แล้วถ้าปัจจุบันนี้ละ การเข้าหาธรรม ฟังคูสิ ธรรมที่
ควรจะเป็นไปนี่มันเป็นใหม่ละ ควรจะเป็นไปตามธรรมนั้น เพราะอะไรละ เพราะธรรมแล้วมัน
เป็นธรรมนี้ ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นอันหนึ่ง เป็นพระไตรปิฎก จด
จารึกไว้อยู่ในพระไตรปิฎก แต่เวลาเราไปค้นคว้าออกมา เราไปศึกษาออกมา มันมีการตีความของ
เราเข้าไป

ธรรมที่ในมุตโตทัย องค์หลวงปู่มั่นบอกไว้ว่า ธรรมองค์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธ
เจ้านี้เหมือนทองคำประเสริฐสุด ประเสริฐมาก แต่ถ้าเรายังมีกิเลสอยู่ เห็นไหม เรานะ ผู้ที่ไป
ค้นคว้าออกมา ผู้ไปศึกษาออกมามีกิเลสอยู่ มันเปื้อนไปด้วยความคิดความเห็นของตัวเอง ความคิด
ความเห็นของตัวเองนั่นคือดิน คือความสกปรกที่ไปทำให้ทองคำนั้นมีความสกปรก คือธรรมะนั้นไม่
เป็นความเป็นจริง

ธรรมะนั้น ถึงว่าธรรมโอสถนั้นควรจะเป็นยาให้เราผู้ปฏิบัติธรรมนี้ได้ดื่มกินธรรมะอันนั้นเข้าไป มันจะได้มีความสุขขึ้นมาเป็นวิหารธรรม แต่นี่มันศึกษาเข้าไปแล้วมันไม่เป็นเช่นนั้น มันไม่เป็นเช่นนั้น เพราะว่าเรามีของเรายู่ เรามีความคิดความเห็นของเราอยู่ อันนี้ในหลัก ในหลักของศาสนา ถึงต้องให้ทำความสงบ

ธรรมที่ศึกษามานั้นเป็นปริยัติ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ปริยัติแล้วต้องศึกษา เหมือนแผนที่ควร จะศึกษา แต่ถ้าเป็นแผนที่ทางโลกเขา มีแผนที่เป็นความรู้เขา อันนั้นเขาว่าเป็นความรู้ของเขาแล้ว ทางโลก นี่ไง ถึงว่าเป็นปัญญาทางโลก ธรรมนี้คลุกเคล้ากันไปก็เป็นศีลธรรมจริยธรรม ให้เป็น เครื่องอยู่ของโลกเขา ด้วยความผาสุก ด้วยความสงบ ด้วยความผู้ที่ศีลธรรมมีจริยธรรม ไม่ เบียดเบียนกัน แต่มันเป็นไฟสุมขอนาง

ไม่เบียดกัน ไม่เบียดเบียนกันในภายนอก เพราะว่าเราควบคุมพยายามควบคุมใจแล้ว คัดแปลงตน แต่มันคัดแปลงด้วยสุตมยปัญญา ความศึกษามันขัดคอขัดใจกับความเห็นของตัวเอง ความเห็นของตัวเองอยากจะอิสระอยากจะเสรี อยากจะทำอะไรตามความเห็นของกิเลสทั้งหมดเลย แต่มันเข้าใจว่าเป็นธรรม เห็นใหม่ นี่ปัญญาทางโลกเขา

ถ้าศึกษาแผนที่อันนั้นมาแล้ว ก็ว่าเป็นการรู้ธรรม ก็รู้ด้วยการปกปิดไว้ รู้ด้วยการกลบเกลื่อนไว้ เห็นใหม่ เป็นไปไม่ได้เลยที่กิเลสในหัวใจยังเต็มหัวใจอยู่ แล้วมันจะให้อยู่ในกรอบของ ศีลของธรรม มันต้องคัดค้าน ต้องต่อต้าน แต่มันต่อต้านอย่างไรก็แล้วแต่ ในเมื่อสังคมเป็นอย่าง นั้น ศีลธรรมจริยธรรมเป็นอย่างนั้น นี่ปัญญาทางโลก สุตมยปัญญา

จินตมยปัญญา จินตมยปัญญาก็ใคร่ครวญเข้าไป ใคร่ครวญเข้าไป พอใคร่ครวญเข้าไป ใคร่ครวญเข้าไป มันมีเหตุผลไง ความผิดความถูกขึ้นมามันจะเทียบเคียงกันว่า ความผิดและความถูก ถ้าเราทำถูกต้อง กับเราทำผิดแล้วมันจะให้ผลเราขนาดไหน นี่จินตมยปัญญาจะย้อนกลับเข้ามา ย้อนกลับเข้ามาที่ว่า ความผิดความถูกเข้าไปเป็นอย่างไร มันจะมีการเห็นโทษไง ถ้าเห็นโทษ มันก็จะทำคุณงามความดีขึ้นมาบ้าง เพราะความเห็นโทษ ถ้ายังไม่เห็นโทษ ไม่เห็นโทษมันก็ต้องพอใจกับตัวมันเอง เพราะมันไม่เห็นโทษ ไม่เห็นโทษ กิเลสมันก็ต้องเต็มทีของมันไป แต่ เพราะความเห็นโทษของมัน เราถึงต้อง...พอเห็นโทษขึ้นมามันจะทำให้ไม่ทำอีก นี่ฝืนตน ฝืนตน นี่จินตมยปัญญา ภาวนามยปัญญายังไม่เกิดขึ้นมาจากการกระทำของเรา ภาวนามยปัญญา นี่ภาวนา

มันไม่เกิด ภาวนามยปัญญาเกิดไม่ได้ เกิดไม่ได้ เพราะว่าเครื่องมือไม่พร้อมใจ เหตุปัจจัยจะให้เกิด ภาวนามยปัญญามันเป็นไปได้

ถึงเวลาครูบาอาจารย์สอน สอนให้ทำความสงบก่อน เห็นไหม เริ่มต้นต้องทำความสงบก่อน ปัญญาทางโลก แผนที่จะไรก็ต้องวางไว้ก่อน แผนทีนั้นเป็นแผนที่ต้องชี้ทางไปถูกต้องหมด แต่เราเข้าถึงไหม เห็นไหม จินตมยปัญญาก็ยังเป็นจินตมยปัญญา ก็ยังเป็นปัญญาที่ว่าเราคิด เราเห็น เราจินตนาการไป ก็เพียงแต่เห็นโทษเห็นภัยของความคิดนั้น แต่มันก็ยังไม่สามารถจะเข้าถึงจุดทำลายได้ไง

ชีวิตเรานี้เกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาเป็นมนุษย์ในชีวิตนี้ มันก็เหมือนกับเราอยู่บนภูเขาน้ำแข็ง ภูเขาน้ำแข็งมัน โผล่ขึ้นมาจากน้ำ ส่วนหนึ่งที่โผล่จากน้ำเป็นส่วนเล็กน้อยมาก แต่ภูเขาทั้งลูกจมอยู่ในน้ำ ชีวิตนี้ก็เหมือนกัน ชีวิตนี้ไง ส่วนที่เราเกิดเป็นมนุษย์นี้เหมือนภูเขาที่โผล่ขึ้นมาจากน้ำ มันมีความเป็นภพของมนุษย์ ภพของมนุษย์นี้ภพข้างนอกนะ เพราะไปเกิดเป็นมนุษย์ เหมือนกับโผล่ขึ้นมาจากน้ำส่วนหนึ่ง แต่ส่วนที่จมอยู่ มันเหมือนนิสสัยใจ ภาวาสวะคือภพของใจ กิเลสสวะ ภาวาสวะ อวิชชาสวะ นีภพของใจก็มีอยู่ มีอยู่ส่วนที่ว่ากิเลสอาศัยตรงนั้นนะ นีมันอาศัยอยู่

เราอาศัยอยู่ว่า เหมือนกับภูเขาน้ำแข็ง เหมือนโลกที่เราอาศัยอยู่ ส่วนที่โผล่ขึ้นมา ความเห็นเราก็เหมือนกัน ส่วนที่โผล่ออกมา ส่วนที่คิดได้แค่นั้นเอง ภาวาสวะใจ ส่วนที่จมอยู่ในน้ำแข็งอีกมหาศาล เห็นไหม ถึงได้ต้องทำความสงบ

นี่ทำความสงบๆ กำหนดพุทโธๆ เข้าไป เพื่อให้จิตนี้สงบไป ทำใจให้เป็นสมถกรรมฐานให้ได้ งานส่วนแรกของผู้ที่จะเข้าถึงธรรมต้องมีสมถกรรมฐานก่อน ถ้าไม่มีสมถกรรมฐาน คิดขนาดไหนก็เป็นแผนที่เป็นความคิดโลก เป็นความคิดที่เอาตินี้เข้าไปปกปิดธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งนั้นเลย

เห็นไหม ธรรมนี้เป็นของประเสริฐของเลอเลิศอยู่แล้ว แต่ความคิดความเห็นของเราเข้าไปคัดค้านกับธรรมอันนั้นไง พอคัดค้านหรือว่าเข้าไปปกปิด คือความเห็นของตัวเอง จะใครคัดค้านได้ ความคิดความเห็นภายในมันก็ไปตามเต็มทีของความคิดนั้น ความคิดของเรา เพราะมันอยู่ภายในใจไหม มันจะหนีที่ลับที่แจ้งขนาดไหน ความคิดอยู่ในหัวใจมันก็คิดของมันตลอดไป นีมันปกคลุมไปเลย

“ธรรม” ใจเท่านั้นสัมผัสธรรม ถ้าใจที่มีธรรมจะมีวิหารธรรม มีความสุข แต่ใจนี้มันมีด้วยความมีกิเลสอยู่ในหัวใจ มันก็เผาให้ร้อน อยู่บนภูเขาน้ำแข็งคิดว่าจะเย็นมันก็ร้อน มันให้ความทุกข์กับตัวเอง เห็นไหม ถึงว่ามันเย็นไม่ได้ ถึงกำหนดพุทโธๆ เข้าไป พุทโธๆ เรากำหนดพุทโธ เข้าไป เหมือนกับนักไต่เขา นักไต่เขาไต่แล้วไต่ขึ้นไปถึงข้างบน มันก็ถึงสุดยอด มันก็เป็นที่พักได้ แต่ในเมื่อยังผูกตัวอยู่หรือ ไรยตัวจากเขาลงมา ไรยตัวจากเขาลงมา นี้กำหนดพุทโธๆ ชัมมานุสติก็ได้ ชัมโม สังโฆ กรรมฐาน ๔๐ ห้อง วิธิการใดวิธิการหนึ่ง กรรมฐาน ๔๐ ห้อง ทำถึงความสงบทั้งหมด สมถกรรมฐานยังแบ่งถึง ๔๐ ห้อง ๔๐ วิธิการ ที่จะทำให้เข้าไปถึงความสงบของใจ ถึงความสงบของใจ ถึงฐานของภาวสวะ ถึงที่ทำงาน ถึงภูเขาน้ำแข็งที่มันจมอยู่ในน้ำ

ส่วนที่จมอยู่ในน้ำนี้มหาศาลเลย นี่คือสันดาน นี่คือกิเลส นี่คือความที่ว่ามันสะสมไว้ในใจของเราที่มันจมอยู่ในน้ำนี้ แล้วเราอยู่บนภูเขาน้ำแข็ง แค่อลอยตัวอยู่บนภูเขาน้ำแข็ง เราจะไปคัดแปลงตนเองได้อย่างไร เราจะชำระกิเลสได้อย่างไร

ไรยตัวลงมาก็เหมือนกัน ไรยตัวจากความสูงลงมาให้ยืนอยู่บนพื้นให้ได้ ถ้าใจเรายืนอยู่บนพื้นราบ ถ้าตัวของเรายืนอยู่บนพื้นได้ ดินของเรายืนอยู่บนพื้นนี้เราจะมีโอกาสทำงานใน ทำงานบนพื้น พื้นดินทำงานได้ง่ายกว่า กับทำงานอยู่บนอากาศที่เอาเชือกผูกตัวไว้ นี่เหมือนกัน พอจิตนี้กำหนดพุทโธๆ เข้าไป การกำหนดพุทโธๆ เข้าไป อาการของใจมันต้องมี เราว่าความสงบ ความสงบเล็กน้อย ความสงบมาก นี่มันลงไม่ถึงจิตจิตใจ มันไม่รวม จิตนี้ไม่รวมขึ้นเป็นตัวมันเองเป็นอิสระเสรี

ความเป็นอิสระเสรีของใจมันพ้นจากความคิดความปรุงของเรา ความคิดความปรุงของเราที่เราคิด เรารู้ เราฉลาดนั่นนะ มันเอาความคิดอันนี้ มันคิดเข้าข้างตัวเอง มันถึงว่าเป็นความสกปรก ไม่ให้ตัวเองเป็นอิสระ ความที่ไม่เป็นอิสระนี้มันถึงไม่มัชฌิมา ไม่มัชฌิมา มันถึงไม่เห็นสถานะตามความเป็นจริงใจ แต่ก็ต้องกำหนดสมถกรรมฐานเข้าไป เห็นไหม สมถกรรมฐานเข้าไปเพื่อให้จิตนี้เป็นกลาง

จิตนี้ให้เห็น ให้เห็นสิ่งใด ให้เห็นความสงบ เห็น ไม่ใช่เห็นสิ่งข้างนอกนะ เห็นนี้เป็นนิมิต เป็นอะไรนี้มันเป็นทางผ่านไฉน เราจะไปทาง เราจะเดินทางไป สิ่งที่เป็นข้างทางมันจะมีให้เราเห็นภาพต่างๆ ที่จะชวนให้เราแะเราเวียนมากมายเลย เราไม่ต้องการ เราต้องไปให้ถึงจุดหมายปลายทางของเราได้ ความปรารถนาของเราก็ต้องการให้ใจเราสงบก่อน

ใจเราสงบนี้เป็นสมถกรรมฐาน สมถกรรมฐานนี้เป็นงานนะ งานอันเอกเลย เพราะว่าจิตได้ คมกินความสงบใจ จิตสัมผัสกับความสงบ เห็นไหม สมถกรรมฐาน ใจนี้มันเป็นฐานการงาน ฐานที่ตั้ง ถ้าไม่มีฐานที่ตั้งการงาน มันจะไปทำงานได้อย่างไร

งานอะไรล่ะ? งานในวิปัสสนาใจ ถ้าวิปัสสนาเกิดขึ้น วิปัสสนาเกิดขึ้น เห็นไหม เห็นในอะไรถึงว่าเป็นวิปัสสนา นี่สมถกรรมฐานกับวิปัสสนากรรมฐานมันต่างกันตรงนี้ไง ถ้าไม่มีสมถะเป็นวิปัสสนาไปไม่ได้ มันก็เป็นแผนที่โลกเท่านั้น เป็นความคิดของโลกล้วนๆ เลย โลกของเราคิด เราคิดในหมู่เรา ปัญญาอย่างนี้ปัญญาชำระกิเลสไม่ได้ ปัญญาอย่างนี้ ถ้าเป็นตามหลักของศาสนาว่าเป็นแค่สัญญาใจ

สัญญาคือความจำได้หมายรู้ สัญญานี้เป็นระบบออกมา เราศึกษามาเป็นระบบออกมา ระบบทุกอย่างเป็นสัญญาจัดรูปแบบขึ้นมา มันหลอกกันตั้งแต่ความคิดของเราเอง ก๊อปปี้มา สัญญาจำมาความหมายมา กิเลสมันหัวเราะเยาะ เราว่าเราจะหาธรรมาวุธเข้าไปชำระกิเลส กิเลสมันหัวเราะเยาะเลย มันหัวเราะเยาะแล้วมันหลอกเร่อีกด้วยนะ “ต้องเป็นอย่างนั้น ต้องเป็นอย่างนั้น”

พอจิตเราสงบเข้าไป เราอยู่บนอวกาศ เราอยู่บนอากาศ เราผูกเชือก ไรต์ตัวลงมา จะลงมาถึง ฐานที่ตั้งที่ควรแก่การงาน เรายืนอยู่นั่น ขาเราก็สามารถที่จะแตะกับภูเขาได้ ทรงตัวอย่างไรก็ได้ การทรงตัวอยู่บนภูเขานั้น ที่เรายังไรต์ตัวลงมาไม่ถึงตีนเขา ดินนี้ก็แตะถึงตัวภูเขาเหมือนกัน แล้วมันจะพลิกแพลงได้ เอียงซ้ายเอียงขวาก็ได้ จะทำให้ตัวเราอย่างไรก็ได้ จะตั้งงออย่างไรก็ได้

จิตนี้ก็เหมือนกัน เวลาทำใจให้สงบเข้าไป ความเห็นเป็นนิมิตต่างๆ ความรู้สึกต่างๆ เป็นความว่างความเห็นต่างๆ นี่มันเป็นได้ ความเป็นอันนั้นเป็นสมถะทั้งหมด จิตนี้จะพิสดารขนาดไหน มันก็เป็นในวงของสมถกรรมฐาน ในวงของสมถะใจ ความสงบเข้าไปมันเป็นปีติ พอเป็นปีติ นี่มันก็มีมหาศาล ปีติลึกล้ำขนาดไหน ปีติขนาดว่าส่งออกรู่วาระจิตต่างๆ นี่ก็เป็นแค่ปีติ เห็นไหม มันอยู่ในวงของสมถะทั้งหมด มันไม่ใช่ในวงของวิปัสสนา นี่ความเห็น เห็นรูปแบบเข้ามา ความเห็นเป็นนิมิตต่างๆ ความไปรู้ไปเห็น ถึงว่าไม่ใช่วิปัสสนา

วิปัสสนามันต้องวิปัสสนาในกาย เวทนา จิต ธรรม เห็นไหม จิตนี้สงบเข้าไป ถ้าเห็นกาย ถ้าไม่เห็นกาย ครูบาอาจารย์จะสอนแต่เฉพาะเรื่องของกาย เพราะกายนี้เป็นภาพใหญ่มาก กายนี้

การเห็นกายนี้เห็นยากมาก การเห็นกายเหมือนกับการยกขึ้นวิปัสสนา การเห็นกาย เพราะเห็นด้วยตาของธรรม กับเห็นด้วยตาของตาเนื้อจะต่างกันมาก

ผู้ที่ปฏิบัติตรงนี้สำคัญที่สุด ถ้าการเห็นกาย นี้จะขนพองสยองเกล้า ความเห็นต่างๆ ที่เคยเห็นมานั้นหลุดมือไปหมด ความเห็นเป็นนิมิต ความเห็นรูปแบบต่างๆ เห็นกายนี้ก็เป็นนิมิต เป็นเห็นจากตาธรรม แต่การเห็นกายมันสะท้อนถึงหัวใจ ยกขึ้นวิปัสสนาได้ ยกขึ้นวิปัสสนา เหมือนกับว่า เรานี้จะไป เรามีปัญหากันในเรื่องของแง่กฎหมาย เราต้องฟ้องศาล ศาลนั้นรับฟ้องหรือไม่รับฟ้องไง ถ้าได้สวนมูลฟ้อง มีเหตุของมูลฟ้อง นั้นศาลก็จะรับฟ้อง

การเห็นกายก็เหมือนกัน เห็นด้วยนิมิตต่างๆ เห็นด้วยกาย ความเห็นนิมิตมันยังไม่สะท้อนถึงใจ แต่ถ้าเห็นกายด้วยตาธรรมนะ มันสะท้อนถึงใจ มันจะขนพองสยองเกล้า เห็นใหม่ นั่นนะเป็นการบอกว่า นั้นศาลรับฟ้องแล้ว ใต้สวนมูลฟ้องคือการเห็นกายนั้น เห็นตามความเป็นจริง ใต้สวนมูลฟ้องแล้วศาลนั้นรับฟ้อง ยกขึ้นวิปัสสนา นั่นนะวิปัสสนาตรงนั้นไง

ถ้าเป็นความเห็นต่างๆ ข้างนอกที่ยังไม่สะท้อนถึง มันไม่ยกขึ้นวิปัสสนา อันนั้นมันเป็นในวงของสมณะ นี้วงของสมณะ คือความสงบของใจ ใจสงบแล้วมันถึงจะเห็นสถานะ การเห็นนั้นถึงจะเป็นความจริงขึ้นมา แต่ในเมื่อการทำใจสงบเฉยๆ เรายังปฏิบัติในทางกายใช้ใหม่ ถ้าพิจารณาจิตละ การพิจารณาจิตก็ได้ พิจารณาจิตคือพิจารณาความคิด ชั้น ๕ ใจ ชั้น ๕ นี้เป็นความคิด พิจารณาความคิด แต่ครูบาอาจารย์ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยสอนตรงนี้ เพราะมันจะพันเฟือได้ มันจะออกไปในทางความเห็นของทางโลกใจ เราพิจารณาอยู่ เราใช้ปัญญาอยู่นี้ มันก็เป็นความคิดเหมือนกัน เราถือว่าความคิดนี้เป็นความคิดแล้วใจ เห็นใหม่

ทำความสงบอยู่ ใช้ปัญญาอบรมสมาธิก็ได้ สมาธิอบรมปัญญาก็ได้ ในกรอบเขตของนี้เป็นสมณะทั้งหมด เป็นสมถกรรมฐานทั้งหมดเลย สมถกรรมฐาน คือทำความสงบของใจ ถ้าใจยังไม่สงบอยู่ ความคิดต่างๆ นี้จะเป็นโลกทั้งหมด จะเป็นโลกียะทั้งหมด จะเป็นในวงของการทำความสงบเข้ามาให้ใจมันสงบ ถ้าใจไม่สงบ มันก็มีมือสกรปรกทำงานไป งานนั้นก็จะเป็นของสกรปรกไปทั้งหมด

ความคิดนี้ยังไม่เป็นตัวของตัวเอง ความคิดนี้ยังไม่เป็นอิสระ ความคิดนี้ยังมีกิเลสบังคับจับไปสอยอยู่ ความคิดต่างๆ นี้ต้องเป็นความคิดของกิเลสทั้งหมดที่จะให้เกี่ยวอยู่ เกาะเกี่ยวอยู่กับในโลก แต่ในเมื่อเราจะทำความสงบเข้าไป ความสงบของในหลักของศาสนานี้มันมีหัตถ์ศรัทธาตรงนี้ไง

ก่อนที่ว่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสรู้ธรรมก็ได้ศึกษากับลัทธิต่างๆ มาก่อนแล้ว ก่อนที่จะออกแสวงหาโมกขธรรม ไปแสวงหาลัทธิต่างๆ ก็มีการสอนทำความสงบ การทำใจให้สงบไป อยู่ในวงของสมณะ แต่เขาว่าเขาเป็นศาสดากัน แล้วในเมื่อเป็นศาสดากัน ความคิดในความคิดอยู่ที่ว่าเขาคิดว่าเป็นศาสดา คำสอนของเขามันก็วนอยู่ในวิถีสอน แต่ในเมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เป็นผู้ที่พ้นออกไปก่อน เป็นผู้ถึงธรรมก่อน วิหารธรรมในหัวใจเต็มหัวใจแล้ว ถึงได้สั่งสอนออกมา สอนคนก็ดูจริตนิสัย

จริตนิสัยที่ว่า ผู้ที่ใช้ปัญญา ภูเขาน้ำแข็งที่มันจมอยู่ในน้ำ สันดาน คือการสะสมของใจที่เกิดๆ ดับๆ มาต่าง แต่ละภพละชาติไม่เหมือนกัน การสะสมมาจะทำให้ความสงบด้วยกำหนดพุทโธๆ อย่างเดี๋ยวนี้ ดวงใจบางดวงทำอย่างนั้นแล้วมันเป็นไปไม่ได้ คือว่ามันขัด มันขัดข้อง มันไม่มีความสงบอย่างนั้น เพราะความเคยชินอันนั้นไม่มี ก็ให้ใช้ความคิด

ภูเขาน้ำแข็งจมอยู่ในน้ำทะเลทั้งหมดเลย เราจะเปิดน้ำทะเลออกให้ภูเขาน้ำแข็งโผล่ขึ้นมาให้เราเห็นทั้งลูก เราจะทำอย่างไร? ใช้ความคิดวิดน้ำๆ ออกไป ความคิดนี้ก็คิดวนไปในโลกียะนี้แหละ ในโลกียะคือในความคิดโลกของเรา นี้คิด ความคิดนี้ คิดเข้าไปๆ ความคิดนี้คิดแบบขั้น ๕ คิดเข้าไป แต่สติสัมปชัญญะจะพร้อมเข้ามา เพราะเราตั้งใจคิดเพื่อจะให้หยุดคิด เราไม่ใช่ว่าความคิดนี้จะคิดจนกว่าจะไม่มีสถานี่ ไม่มีป้ายจอดใจ ความคิดของเราคือความมุ่งหมายของสมถกรรมฐาน

ในเมื่อเรากำหนดพุทโธๆ โธตัวลงมานี้มันเสียว มันกลัวที่สูง มันทำไปไม่ได้ เราก็ใช้วิดน้ำออกจากภูเขาน้ำแข็งนั้นแทน วิดน้ำออกจากทะเลทั้งทะเลจะวิดไหวหรือ เราต้องหาทางกัน ทำทำนบกั้นน้ำทะเลขนาดไหน แล้ววิดส่วนที่วางภูเขานั้นออกมา วิดส่วนที่เราพอจะวิดได้ไง ปัญญาที่เหมือนกัน คิดขนาดไหน ที่มันจะทำให้ความสงบให้เราได้ คิดเทียบไปสิ ความเป็นอยู่ของโลกเป็นความทุกข์ การเกิดนี่ก็เป็นความทุกข์ ความคิดเกิดๆ ดับๆ ในหัวใจนี่ก็เป็นความทุกข์ ความทุกข์ที่ให้ความเจ็บปวดแสบร้อนในหัวใจนี้มันควรหรือ แต่ทำไมถึงต้องคิดล่ะ? เพราะให้ความคิดนี้มันหมุนตัวออกไป นี่วิดน้ำไป วิดน้ำออกไปๆ

ความคิดนี้เป็นขั้น ขั้นนี้ครอบคลุมใจไว้ ขั้น ๕ นี้ไม่ใช่จิต มันเกิดจากอาการของจิต ความที่เป็นขั้น ๕ คืออารมณ์ที่ความคิดคิดอยู่นี้ ความคิดนี้เกิด รูปของความคิด เวทนา ความพอใจ แบ่งแยก วิญญาณ ความรับรู้ สังขารปรุงไป รูปของจิตเกิดขึ้น หมุนไปๆ นี่มันก็หมุนไป

หมუნไปด้วยที่ความคิดที่มันเร่าร้อน สติก็ตามไปๆ นี่ทำนบปิดขึ้นเรื่อยๆ ทำนบกั้นเข้าไปเรื่อยๆ แล้ววิดน้ำออกๆ นี่มันหมუნไปๆ หมუნไปจนมันเหนื่อย มันคิดเข้ามากๆ เข้า มันต้องหยุดคิดได้

หยุดคิดด้วยความที่ว่ามันเบาตัวลงเองหนึ่ง ด้วยพลังงานอะไรก็แล้วแต่ที่ใช้ไปแล้วมันจะอ่อนตัวลง กับสติสัมปชัญญะนี่คอยดู เห็นไหม แต่เดิมความคิดนี้เป็นความคิดที่เหมือนกับท่อนซุงที่ใหญ่มากที่ทับถมตัวเราขึ้นมา เราสู้ไม่ได้ เราเกาะ เราพยายามถากให้มันเล็กลงๆ จนกว่าเราสามารถพลิกแพลงได้

ความคิดก็เหมือนกัน เราตามดูๆ จนกว่าที่เราควบคุมความคิดได้ เห็นไหม มันหยุดเองหนึ่ง เราก็เห็นความสงบ เอ้อ! ปล่อยวาง ถ้ามันสงบไม่ได้ มันหยุดไม่ได้ เอาสติตามไปๆ ความคิดนี้ต้องหยุดโดยธรรมชาติของมัน แล้วสติก็สืบทอดไป ความที่มันหยุดคิดอันนั้นเป็นสมถกรรมฐาน นี่ใช้ปัญญาออกไป ใช้ความคิดออกไป นี่สมถกรรมฐานเกิดขึ้น สมถกรรมฐานเกิดขึ้นด้วยปัญญา ความคิด ปัญญาอันนี้มันชำระกิเลสไม่ได้ ปัญญาของโลกนี้ชำระกิเลสไม่ได้ ความคิดของโลกอันนี้ชำระกิเลสไม่ได้

แต่ถ้ามันปล่อยวางๆ เข้าเรื่อยๆ มันก็ต้องถึงภวาสวะ ถึงภพ ถึงกรรมฐาน ถึงสมถกรรมฐาน ถึงสมณะคือความสงบของใจ พอหยุดคิดๆๆๆ ความหยุดคิดนี้บ่อยเข้า มันจะปล่อยเองๆ นี่เป็นในวงของสมถกรรมฐานนะ เป็นปัญญาอบรมสมาธิ

ความเคลื่อนไหว ความเหยียดคู่ไปนี่ตามรู้ตลอดๆ แล้วมันจะปล่อยๆๆ อันนี้เป็นในวงของสมณะทั้งหมด จะกำหนดพุทโธๆ หลับหูหลับตาอยู่ว่าโง่งงๆ คนทำความสงบอยู่นี้เป็นคนที่ไม่ยอมรับรู้ ไม่ยอมสู้โลก เป็นคนที่หลบ เป็นคนไม่สู้

นี่แหละนักรบ เพราะต้องการอาวุธ ต้องการสิ่งที่จะต่อสู้กับกิเลส ความคิดที่ว่าจะเป็นความคิดเป็นโลกเลย ความคิดที่เป็นปัญญาเลย ชำระกิเลสเลย อันนั้นมันเป็นความคิดของโลกเขา มันก็เป็นในวงสมณะเหมือนกัน แต่เข้าใจว่าอันนี้ ความคิดอันนี้เป็นวิปัสสนา ถ้าเข้าใจว่าเป็นวิปัสสนา มันก็คิดไป เหมือนกับตัวเราลอยอยู่ โจรตัวลงมาจากภูเขา เราอยู่บนเชือกผูกกายอยู่นี้ เราจะพลิกแพลงอย่างไร? ตีลังกาอย่างไรก็ได้ พอตีลังกามันอยู่บนอากาศนี้ เพราะเชือกโรยตัวลงมาจากภูเขาต้องการถึงพื้น

พุทโธๆ ลงมา เห็นใหม่ ผ่านนิमित ผ่านความเห็น ผ่านต่างๆ สิ่งที่ว่าความว่างความสงบชั่วคราว่าเป็นขณิกสมาธิ เป็นปีติเป็นความสุข มันผ่านไปเรื่อยๆ ความผ่านอันนี้ออกมา ถ้าจิตทำ ความสงบเข้าไป ความสงบเข้าไป มันจะผ่านตรงนี้มา เราไม่ไว้ใจ จนกว่าเราจะเห็นกาย จนจะได้ สวณมูลฟุ้ง จะยกขึ้นฟุ้งได้ เห็นใหม่ ถึงเป็นวิปัสสนากรรมฐาน

ความคิดนี้ก็เหมือนกัน มันปล่อยวางโล่ง ปล่อยวางนะ มันจะปล่อย ถึงเวลาใช้ปัญญา อบรมสมาธินี้มันจะปล่อย ความคิดมากๆ เข้าจะปล่อย ความปล่อยอันนั้นมันก็เหมือนกับที่เราโรย ตัวอยู่บนอากาศ เห็นใหม่ มันเป็นความสงบชั่วคราไป เป็นความว่าง ความปล่อยชั่วครา ความ ปล่อยนี้ มันปล่อยมันว่างด้วยปัญญาอบรมสมาธิ มันเป็นวงของสมณะทั้งหมด มันไม่ยกขึ้น วิปัสสนา

ยกขึ้นวิปัสสนา การยกขึ้นวิปัสสนามันต้องเห็นจิต ตัวของจิต ถ้าพิจารณาจิตเข้ามา เป็น ปัญญาอบรมสมาธิเข้ามานี้มันจะพิจารณาใจนะ พิจารณาใจ มันต้องจับจิตได้ เหมือนกับการที่ว่า สมาธิอบรมปัญญา จิตสงบแล้วเห็นกาย มันสะท้อนถึงหัวใจใจ จับจิตได้นี้ก็สะท้อน จับจิตได้คือ จับอาการที่มันหลอกๆ จับอาการหลอกของจิตใจ อย่างเริ่มต้นเราพิจารณาเข้ามานี้ มันปล่อยวาง เข้ามา ปล่อยวางเข้ามาจนจับต้องตัวเองได้ แล้วจับต้องตัวเองได้ สะท้อนถึงหัวใจ

ความสะท้อนถึงหัวใจ เห็นใหม่ ฟุ้งสาล ฟุ้งสาลได้สวณมูลฟุ้งไป ถ้าได้สวณมูลฟุ้ง มันสะท้อนหัวใจมาก กับความปล่อยวางเข้ามานั้นต่างกัน การพิจารณาเข้ามาปล่อยวางเข้ามา ปล่อยวาง นั้นเป็นวงของสมณะทั้งหมดเลย ถ้าไม่มีตรงนี้ ไม่มีการจับต้องกายและจิตได้ ไม่ใช่ วิปัสสนา สมถกรรมฐาน เป็นวงของสมถกรรมฐานทั้งหมด วิปัสสนากรรมฐานต้องพิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม ถึงเป็นวิปัสสนากรรมฐาน มันจะเดินไปด้วยกัน พร้อมกัน ระหว่างสมถกรรม ฐานกับวิปัสสนากรรมฐาน

แต่เริ่มต้นมาต้องทำสมณะเข้ามาก่อน ถ้าเป็นสมาธิอบรมปัญญา ชัดๆ ทำง่ายๆ เลย กำหนด เข้ามาหลายๆ แล้วทำง่ายเพราะเหมือนกำปั้นทุบดิน มันจับต้องง่าย มันเป็นหลักใหญ่ แต่ถ้าเป็น ปัญญาอบรมสมาธินี้มันเป็นความคิด มันพินเฝ้าง่าย ครูบาอาจารย์ส่วนใหญ่ไม่สอน ไม่สอนนะ ให้ทำสมาธิอบรมปัญญาทั้งหมด

แต่ถ้าในเมื่อเราทำไม่ได้นี่ เราทำไม่ได้ เราเป็นผู้มีการศึกษามาก เรามีความคิดมาก เราต้องใช้ปัญญาอบรมสมาธิเข้ามา แต่ต้องเข้าใจว่าเป็นปัญญาอบรมสมาธิตลอด หมุนเข้าไปๆ หมุนเข้า

ไปให้มันปล่อยวางเข้าไป ปล่อยวางอันนี้เป็นการปล่อยวางชั่วคราวๆ ทั้งหมด มันไม่ใช่วิปัสสนา
หรือ มันเป็นวงสมณะทั้งหมด ปล่อยวางไปเรื่อย ปล่อยวางไปเรื่อย

เพราะปล่อยวางไปเรื่อยแล้ว เรามีสติพร้อมเข้าไปใช้ใหม่ เหมือนกับคนทำงาน ตั้งใจ
ทำงาน พอตั้งใจทำงาน พยายามจดจ่ออยู่กับในงานนั้น การจดจ่อ การเฝ้าดูอยู่ ต้องพบ ต้องตัวเห็น
ตัวของจิตได้ ตัวของจิตนั้นคือสัจจะ คือความจริงของตัวขั้น ๕ ใด อาการที่ว่าเราพิจารณาขั้น ๕
ที่ว่าใช้ปัญญาของโลกเข้ามานั้นมันเป็นเงาทั้งหมด เงาคือผลของตัวเราที่ยืนอยู่แล้วมีเงาใช้ใหม่
อาการของใจที่แสดงตัวออกด้วยความเร่าร้อน มันแสดงตัวออกไป แต่เราได้ผลแต่เงาของมัน เรา
ได้แต่วิบากความเห็นของขั้น ๕ ที่มันปรุงแต่งออกไปแล้วเป็นอารมณ์มา เป็นความทุกข์

แต่วิปัสสนาเข้าไปแล้ว วิปัสสนาเข้าไป วิปัสสนา จนตัวจับจิตได้ คือตัวจับขั้น ๕ ได้ ถ้า
จับขั้น ๕ ได้นี้ขนพองสยองเกล้า เหมือนกัน ถ้าถึงการไต่สวนมูลฟ้องอันนี้แล้ว ไต่สวนมูลฟ้อง
แล้วศาลรับฟ้อง หมายถึงการจับใจได้ จับใจได้ต้องวิปัสสนา สมาธิอบรมปัญญา การจับกายได้ก็
ยก ก็ไต่สวนมูลฟ้องเหมือนกัน นี่มันเหมือนกันตรงนี้

ถึงว่า วิปัสสนากรรมฐานต้องเริ่มต้นจากการเห็นกายและเห็นจิต แล้ววิปัสสนาไป
วิปัสสนาไป วิปัสสนาไปยังต้องใช้ปัญญา ปัญญาขณะที่วิปัสสนานี้ไม่ใช่ปุณฺณเสียแล้ว เป็น
กัลยาณชน กัลยาณชน ผู้ที่ทำความสงบได้ มีสมถกรรมฐาน มีสมณะ ใจนี้เป็นพื้นฐานตั้งมั่น แต่ถ้า
ทางโลกเขาทำงานไป เขาใช้สติใช้ปัญญาพอสมควร เขาก็ทำของเขาไป ความพลั้งเผลอของเขาก็
ไม่มีความผิดพลาด ขนาดที่ว่าทำให้เขาคอขาดบาดตาย

แต่ถ้าเราจะเป็นนักปฏิบัติธรรม ปัญญาอันนี้ ที่ว่าภาวนามยปัญญามันจะเกิด เกิดจากตรงนี้
เป็นมูลเหตุมูลฐาน มูลฐานของสมถกรรมฐาน แล้วเป็นพื้นฐาน เป็นสัมมาสมาธิ เห็นใหม่
สัมมาสมาธิในมรรคองค์ ๘ มรรคองค์ที่ ๘ นั้นเสริมขึ้นมา พอเสริมขึ้นมา ถึงได้แยกออกไปเป็น
วิปัสสนา เป็นโลกุตระอะไร งานตรงนี้เป็นงานของโลกุตระ งานจะพ้นจากโลก

โลกียะทั้งหมดที่เป็นในวงของสมณะนี้เป็นโลกียะล้วนๆ ทำขนาดไหนมันก็เวียนตายเวียน
เกิดในวัฏฏวนนี้ ไม่พ้นจากวัฏฏวนไปได้ แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใช้ปัญญาตัวนี้ต่างหาก
ปัญญาในมรรคอริยสัจจิ่ง ความดำริชอบใจ ความดำริจะออกจากกิเลส มันต้องเริ่มดำริออกจาก
ตรงนี้ ตรงที่ว่ายกขันวิปัสสนานี้ พร้อมกับมันต้องมีสัมมาสมาธิ มีความดำริชอบ ความเห็นชอบ
วิปัสสนาเข้าไป

วิปัสสนากายก็ได้ วิปัสสนาจิตก็ได้ นี่คือยกขึ้นวิปัสสนา ยกขึ้นวิปัสสนานี้สำคัญที่สุด ถ้าไม่มีการยกขึ้นวิปัสสนา มันวอนอยู่ในวัฏฏะ เราก็จะวนไปในวัฏฏะนี้โดยที่ที่เราไม่เข้าใจอะไรเลย เราเห็นแต่ความว่าง ความเว้งว่าง ความเป็นไปของจิตนี้ทั้งหมดเลย จิตมันวนกับจิต มันคลุกเคล้ากันอยู่ในกิเลสนั้น แต่เรามองไม่เห็น

แต่ถ้าพอเห็นกายกับเห็นจิตนี้ก็หลุดมือไปอีกนะ ผู้ที่ไม่มีวาสนา หลุดมือไป หมายถึงวิปัสสนาไปไม่ไหวใจ เดินไปไม่ได้ ถึงว่าผู้ที่เจริญแล้วเสื่อมมีมากเลย เจริญเข้าไปแล้วเสื่อม เจริญเข้าไปแล้วเสื่อม นี่คือปากทางนะ การเห็นกายและจิตนี่คือปากทาง ปากทางเข้าถึงกระแสของพระนิพพาน ยังต้องเดินอีกยาวไกล นี่คือแค่บาทแค่ฐาน เรามีบาทมีฐาน เราจะเดินก้าวเดินเข้าไปให้ได้ไง แต่ถ้าก้าวไปแล้วจิตเสื่อมจิตเห็น เห็นแล้วหลุดมือไป หลุดมือไปนี่ไง

ที่ว่า จากใจดวงหนึ่งให้อีกใจดวงหนึ่ง จากใจดวงหนึ่งนะ ครูบาอาจารย์ถึงสอน พยายามสอน เน้นสอนพวกเรา พวกที่ว่าเริ่มจะหัดวิปัสสนากัน แต่วิปัสสนาแล้วก็ต้องวิปัสสนาให้ถูก วิปัสสนาให้ถูก จะทำให้เราพ้นจากกิเลสได้เป็นชั้นๆๆ เข้าไป พ้นจากกิเลสได้ ทำเพื่อให้พ้นจากกิเลสนี้ ไม่ได้ทำเพื่อเสริมกิเลส ถ้าทำเสริมกิเลส เราก็ก้าวไปๆ เหมือนดินพอกหางหมู ดินพอกหางหมูนั่นนะ หนักไปเรื่อยๆ

ว่าเราประพฤติปฏิบัติๆ แล้วมันก็หนักไปเรื่อยๆ จนกว่าหางหมูนั่นพอกไปด้วยกิเลสทั้งหมด แต่นี่เราทำสมถกรรมฐานเข้ามา นั่นล่ะมันจะเลาะออกไปเรื่อย หางหมูนี้จะไม่ติดด้วยดิน หางหมูนั่นจะสะอาดอยู่ตลอดเวลา ดวงจิตนี้เป็นอิสระไง ถ้ามันเสื่อม มันเสื่อมมา พยายามตั้งใจนะ จิตเสื่อมนี้เป็นปกติ

การเดินขึ้นไปนี่มันต้องก้าวพลาด ก้าวพลาดกันมาเป็นประจำ ไม่มีใครก้าวเดินแล้วถูกต้องไปหมด ผิดเป็นครู ถูกก็เป็นครู พยายามฝึกฝนเข้าไป ถ้ามันเสื่อมลงมา จิตเสื่อมทำอย่างไร? จิตเสื่อมอย่าไปอาลัยอารมณ์กับสิ่งที่เราเกิดขึ้นมาแล้ว สิ่งอาลัยอารมณ์กับผล ส่วนใหญ่จิตที่เสื่อมเพราะคนหวังแต่ผลไง คนไม่สร้างเหตุ

เรากำหนดพุทโธ เรากำหนดพุทโธตลอดไป ถ้าเรากำหนดพุทโธด้วยสมาธิอบรมปัญญา ถ้าเรากำหนดพุทโธไม่ได้ เราใช้ปัญญาหมุนอยู่ เราก็ต้องพยายามใช้ปัญญาใคร่ครวญตลอดเวลา ใคร่ครวญพร้อมสติเข้าไป ทำแค่นี้ ที่มีสติสัมปชัญญะอยู่แค่นี้ มีสติความรอบรู้อยู่ พุทโธๆๆ จนจิตมันจะสงบเข้ามา แล้วจิตเข้ามา เพราะมันเคยเห็นกายแล้วมันจะเข้าหาตัวเอง ยกขึ้นหาตัวเอง

จิตสงบ จิตนี้พิจารณาจิตเข้า ปัญญาอบรมสมาธิเข้า กำหนดปัญญาหมุนเข้าไป ปัญญาคิด
ไป คำว่า “หมุน” คือคิดในชั้น แยกแยะความผิดความถูกของเราตลอดเวลาเข้าไป ไม่หวังผล ถ้า
หวังผล เป็นตัณหาซ้อนตัณหา จิตได้สำนึกได้ถูกเขาน้ำแข็ง สันดานนั้นมันต้องการอยู่แล้ว ความมัก
ง่าย การขมมือเปิบ มันโดยธรรมชาติของกิเลสเป็นอย่างนั้น ความอยากสะดวกอยากสบาย แล้วก็
พยายามจะเอาผล แล้วก็เสื่อมน้ำไปต่อหน้าต่อตา

ความเสื่อมน้ำไปต่อหน้าต่อตา เพราะว่าเราไปหวังผล เราไม่สร้างเหตุ หน้าที่ของผู้ปฏิบัติคือ
การสร้างเหตุ ตั้งสติไว้ แล้วกำหนดพุทโธฯ หรือว่าปัญญาอบรมสมาธิตลอดเวลาเข้าไป พอจิต
สงบเป็นพื้นฐานมันจะเย็น คนที่เคยเราร้อนมันจะสงบเย็น ความสงบเย็น เห็นใหม่ จิตที่ยืนอยู่บน
พื้นบนฐานที่ควร ควรแก่การงาน ควรแก่การงานในวิปัสสนา

ในกายก็วิปัสสนาไปสิ กายข้างนอก ในตำราบอกไว้ ในตำราว่าธาตุ ๔ ต้องมี ดิน น้ำ ลม
ไฟ นั้นตำราบอก แต่ความเห็นของเราละ ความเห็นว่ากายแปรสภาพไป ถ้าความเห็นข้างนอกเป็น
ความเห็นข้างนอก ความเห็นข้างนอกหมายถึงความเห็นของโลกียะ มันเป็นความเห็นความคิด

แต่ถ้าในวิปัสสนานี้ มันจะเป็นไปโดยตามหลักความจริง เราจะไปคาดหมายสิ่งใดๆ ไม่ได้
เลย เราเฝ้าดูอยู่ เห็นใหม่ ถ้าสมาธิ ถ้าสมาธิอบรมปัญญา ดูกายแปรสภาพ ความแปรสภาพของกาย
กายนี้จะแปรสภาพต่อหน้า จะละลายไป จะเอาไฟเผา จะให้เป็นอนิจจัง เป็นไตรลักษณ์ นี้ไม่ซ้่ากัน
คืนวันนี้ภาวนาอย่างนี้เป็นอย่างนี้ พรุ่งนี้ภาวนาใหม่ มันจะเป็นรูปแบบใหม่ไปตลอด จะไม่มีการ
ซ้่ากันเลย การซ้่ากันไปในนั้นเป็นสัญญาทั้งหมด เห็นใหม่ การวิปัสสนาไม่ใช่เราเห็นว่ากาย
ละลายลงไป แล้วจะให้มันละลายลงไป วันนี้ละลายลงไป พรุ่งนี้มันไม่ละลายจะทำอย่างไร นี้
แหละ วิปัสสนาคือการต่อสู้ใจ การต่อสู้คือการต่อสู้กันในชั้นวิปัสสนา ในชั้นการให้หาเหตุหา
ผล หาเหตุหาผลในการต่อสู้กับกิเลส

กิเลสคือความยึดมั่นถือมั่น มันยึดอยู่โดยธรรมชาติของมัน แต่ปัญญาจะเข้าไปแยกส่วน
ออกระหว่างกายกับจิตออกไป ระหว่างที่กายกับจิตหมายถึงว่า จิตนี้มันมีกิเลสอยู่ เพราะมันหลง
มันหลงในอะไร? มันหลงในกายของเราเอง มันหลงในกายของเราเอง มันหลงมาโดยธรรมชาติ
ในเมื่อคนหลงไปแล้วนี่เราจะแก้ไขอย่างไรให้หายหลงไป ให้หายหลงต้องให้เห็นสภาวะตาม
ความเป็นจริงว่า กายนี้เป็นจริงหรือ กายนี้ไม่จริงมันจะไม่จริงอย่างไร หน้าที่ของเราดูความไม่จริง
เท่านั้น

แต่ถ้าใช้ปัญญาของเราที่ว่าไม่จริงอย่างนั้น เราคาดหมายไป ไม่จริงอย่างนั้นต้องเป็นแบบนี้...นี่คือการคาดหมาย การคาดหมายคือการค้นเคหา การค้นเคหาธรรมมันจะเป็นค้นเคหาไม่ได้ นี่เหมือนกัน พอค้นเคหาไปแล้วต้องการให้เป็นแบบนี้ นี่คือการค้นหาซ้อนเข้าไปอีกแล้ว หน้าที่ของเราต้องพยายามทำจิตของเราให้สงบให้ได้ แล้วค่อยไป ถ้าจิตเสื่อม ก็ว่าจับภาพนั้น หรือความเห็นมันไม่ก้าวเดิน เราต้องปล่อยวางไว้ แล้วกลับมาพุทโธๆๆ เพิ่มพลังงานของจิตตลอดเวลา

การทำงานมันต้องใช้ ใช้พลังงานทั้งนั้น ทั้งทางโลกและทางธรรม ถ้าทางโลก เหนื่อยนี้ต้องพัก ทางธรรมก็เหมือนกัน ใจมันหมุนไปนี่ใช้พลังงานมาก ต้องกลับมาพัก กลับมาพัก พอมีพลังงานในหัวใจ สู้ต่อไป กลับไปย้อนกลับไปสู่อุบัติพิจารณา...

...ตรงนั้นเหตุหนึ่งทำให้จิตเสื่อม จิตมันจะเสื่อม พอจิตมันเสื่อมเพราะอะไร เพราะมันคาดหมายแล้วไม่สมหมาย มันอาลัยอาวรณ์ ละล้าละลัง ต้องเชื่อมั่นในสิ่งจะ ในความจริง ในอริยสัจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วทุ่มไปทั้งตัว ทุ่มไปทั้งหมด ทั้งหัวใจ ทั้งร่างกาย ทุ่มไปในงานนี้ทั้งหมดเลย

งานอื่นๆ ในโลกนี้ เราอยู่หรือเราตายไป คนทำแทนเราได้นะ เราอยู่หรือเราตาย โลกเขาทำแทน ทำหน้าที่การงาน นี่เขาแทน เขาสืบต่อ มีผู้รับผิดชอบแทนกันได้ แต่หน้าที่ชำระกิเลสนี้คือหน้าที่ของบุรุษอาชาไนย ผู้ที่เป็นอาชาไนยเท่านั้น เพราะทุ่มทั้งกายและใจ ความหลงมานี้มันไม่ใช่หลงมาแต่ปัจจุบัน มันหลงมาเนิ่นนานในหัวใจนี้

พอหลงมาเนิ่นนาน จะให้เห็น ให้หัวใจฉลาด ให้หัวใจเห็นตามความเป็นจริง หน้าที่ของเราคือหน้าที่ใคร่ครวญ หน้าที่เอาไฟเผาให้น้ำละลายไป ให้ร่างกายนี้แปรสภาพไป ความแปรสภาพนั้นคืออะไร? คืออนิจจัง คือไตรลักษณ์ นี่เห็นพระไตรลักษณ์ ใจมันก็จะเข้าใจขึ้น เห็นพระไตรลักษณ์ พระไตรลักษณ์มาให้เห็นต่อหน้า

อาการว่าความเห็นอันนั้นทำให้หัวใจนั้นฉลาดขึ้น มันปล่อย โอ้โฮ! สิ่งที่ไม่เคยพบไม่เคยเห็น สิ่งทีในการศึกษาเล่าเรียนมามันก็เป็นความจำมา มันไม่เคยสะท้อนหัวใจขนาดนี้ ความเห็นของเรามันสะท้อนหัวใจมาก ขนพองสยองเกล้านะ มีความสุข มีปีติ มีความสุข มันจะปล่อย มันจะแว้งว้างไปหมดเลย ใจนี้เป็นอิสระชั่วคราว เพราะความเห็นอันนั้นมันฉลาดขึ้นมา มันปล่อย แต่มันไม่ขาด ความไม่ขาดหมายถึงว่าสังโยชน์มันไม่ขาดออกไปจากใจนั้น

มันฉลาดขึ้นมา ความฉลาดขึ้นมามันก็ยังไม่ฉลาดพร้อมใจ ความฉลาดพร้อมนี้ภาวนามย ปัญญา ความที่เป็นภาวนามยปัญญาคือมรรคอริยสัจจิ่ง มรรคทั้ง ๘ จะรวมตัวใจ ความเพียรชอบ การงานชอบ ความคำริชอบ ความเห็นชอบ สมาธิชอบ มันหมุนไป แต่ขณะที่เห็นมันเห็นชอบอยู่ แต่ความชอบนี้ไม่มัจฉิมาปฏิบัติ มัจฉิมาปฏิบัติ ต้องซ้ำเข้าไปๆ มัจฉิมาปฏิบัติ

การจะตัดสังโยชน์ขาดออกจากใจ ความตัดสังโยชน์ขาดออกจากใจ มรรค ภาวนามย ปัญญาจะคมกล้า ธรรมจักรนี้มันหมุนไป ทีนี้มันหมุนไป ความที่หมุนไป แต่มันยังไม่เป็นจักรที่ยังไม่คมกล้า มันจะปล่อยวางชั่วคราว ความปล่อยวางชั่วคราวนี้จะมีความสุขแปลกประหลาดโลก มาก อันนี้คือรสของธรรมที่ทำให้ผู้ที่ปฏิบัติกล้าทุ่มไปทั้งชีวิต ทุ่มไปทั้งชีวิต ทุ่มไปทั้งหมด ทุ่มไปทั้งหมดเลยว่าจะเอาให้ได้ อยู่แต่ชั่วมือเอี่ยมแล้ว เราเตาะเตาะมาๆ ตั้งแต่เริ่มต้น จนก้าวเดินขึ้นมา จนยกขึ้นฟองศาล จนไต่สวนกัน จนเราจะเป็นฝ่ายชนะอยู่แล้ว จนจะเป็นฝ่ายชนะอยู่แล้ว ต้องก้าวเดินตามเข้าไป ก้าวเดินตามเข้าไป วิปัสสนาเข้าไป ซ้ำเข้าไปๆ

ไม่ใช่ว่าเห็นกายแตกเห็นกายระเบิดเห็นอะไร แล้วจะปล่อยวาง มันว่างแล้วเราจะนอนใจ... ไม่ได้ ความนอนใจอันนั้น เราตัดกระแส เรากันเชื่อนไว้ เราโรยตัวมาจากภูเขาทั้งหมด แล้วพอทำขึ้นไปแล้วเราจะไปนอนใจตรงนั้นได้อย่างไร เชื่อนั้นน้ำจะกัดเข้ามาได้ เข้ามาปิดบังใ้ภูเขา น้ำแข็งนั้นได้อีกนะ นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเรานอนใจอยู่ ความยึดมั่นถือมั่นที่เราปล่อยวางไปชั่วคราว มันจะกลับมามียึดมั่นถือมั่นให้ป็นงานภาระที่หนักมาก

คนเราเคยเข้าไปรู้เขารู้เรา รู้แพ้รู้ชนะกันอยู่ ถ้าเราไปพลาดอีกทีหนึ่ง เขาจะใช้กลอุบายที่หนักแน่นกว่านั้นมาหลอกเราอีก เห็นไหม ถึงต้องซ้ำเข้าไป จะมีความสุขก็ให้มีความสุข สุขเป็นเครื่องเสวยไป ใจนี้อยู่กับความสุขไป แล้วพอจิตนี้สงบเข้าไป ยกขึ้นวิปัสสนา ซ้ำเข้าไปๆ จนกว่าสังโยชน์ขาดออกไปจากใจ

สิ่งที่สังโยชน์ขาดออกไป มันจะเห็นว่าความหลุดออกไปจากใจ สังโยชน์ขาดออกไป กายนี้กระเด็นออกไปนะ กายนี้เป็นกาย จิตนี้เป็นจิต อากาของขันธคือทุกข์คือสุขนี้แยกออกกันหมด สักกายทิฎฐิ ๒๐ ต้องแตกออกไป ออกไปจากหัวใจที่วิปัสสนาอยู่นั้นใจ

เราวิปัสสนากายอยู่นี้แหละ วิปัสสนากายอยู่ แต่เวลาขาดออกไป จิตนี้รับรู้ รับรู้ทั้งหมด อันนี้เป็นปัจเจกตั้ง ถ้าไม่มีปัจเจกตั้ง นี้คือการกินข้าวแล้วอิม ถ้ากินข้าวแล้วไม่รู้จักอิม ต้องกินไปเรื่อยๆ จนกว่ามันจะอิม ความอิมพอนั้นเป็นปัจเจกตั้ง กับความปล่อยวางต่างกัน ความปล่อยวางคือ

ความว่างเฉยๆ ความว่าง ความเว้งว่าง ความลอยตัวอยู่กลางอากาศ อันนั้นเป็นความว่าง ว่างจากวิปัสสนา ไม่ใช่ว่างจากกำหนดพุทโธ ต่างกัน ความเห็นจะต่างเข้ามา ภาวะของใจ วุฒิภาวะของใจ ใจจะเติบโตขึ้นไปตามขั้นตามตอนในการก้าวเดินออกไปในวิปัสสนาญาณ เห็นใหม่

วิปัสสนาญาณเกิดขึ้นแล้ว พอสังโยชน์ขาดออกไปนี้เข้าถึงกระแสของพระนิพพาน เราเข้าถึงกระแสของพระนิพพาน เราไม่ใช่ ผู้ที่ปฏิบัติขั้น ไม่ใช่ปุถุชนแล้ว ผู้ที่ไม่ใช่ปุถุชน เป็นผู้ที่เข้าถึงกระแสของธรรมแล้ว นี่ก้าวเดินต่อไป

ทางปัญญาก็เหมือนกัน ทางปัญญาอบรมสมาธิ ทางปัญญาอบรมสมาธิก็พิจารณาจิตนี้แหละ พิจารณาเข้าไป พิจารณาอาการของขันธ ๕ เข้าไป ไม่ใช่พิจารณากาย พิจารณาอาการของขันธ ขันธก็คือความรู้สึก ความรู้สึกความนึกคิด ความยึดมั่นถือมั่น ความเห็นโทษ ความเห็นภัย ความเห็นสุข ความเห็นต่างๆ นี่ความเห็นอันนี้เกิดขึ้นจากไหน? เกิดขึ้นจากเราไม่รู้เท่า

เพราะเราจับจิตได้แล้วใช่ไหม เราฟังศาลแล้ว ศาลรับฟ้องแล้ว ในเมื่อศาลรับฟ้องแล้วเราก็ต้องไต่สวนไปตามกฎหมาย ตามเหตุตามปัจจัย วิปัสสนากายๆ ไป แต่วิปัสสนาจิตต้องดูตรงนี้ ตรงการเกิดดับของใจ ใจนี้เกิดดับ เพราะว่ามันเกิดจากขันธ ๕ นั้นกับใจนี้ เป็นเหมือนกับสิ่งที่เป็นเนื้อเดียวกัน สิ่งที่เป็นเนื้อเดียวกัน ความคิดเกิดขึ้นบ่อยๆ สร้างแต่ความทุกข์ให้เราบ่อยๆ คิดขึ้นมาทีไรจะให้อารมณ์กับใจทุกครั้งไป คิดดี คิดชั่ว จะละเอียดอ่อนหรือความหยาบนั้นต่างกัน นี่ความคิดที่เกิดขึ้นตลอด นี่คือการไต่สวน ไต่สวนในชั้นวิปัสสนา

วิปัสสนาไป ถ้าไม่ไหว เหมือนกัน ถ้าไม่ไหว ก็วิปัสสนาไปๆ ความคิดนี้พ้นเพื่อหนึ่ง คือคิดไม่ออก เพราะมันจับตัวจิตได้แล้ว จับตัวขันธได้แล้ว คิดไปๆ ขันธมีกำลังมากกว่า ความคิดนี้จะก้าวเดินไป มันเป็นเรื่องของโลกียะเลย เป็นเรื่องของสัตถุญญาเลย เป็นเรื่องของระบบ เราต้องพักพักหมายถึงว่าไม่คิดใจ กำหนดใจให้สงบอยู่ กำหนดใจก็ทำได้ กำหนดพุทโธก็ได้ หรือคิดให้ปล่อยวางก็ได้ ใจนี้จะเป็น นิ่งของสมณะ

สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน ต้องก้าวเดินไปพร้อมกันแล้วตอนนี้ ตอนที่ว่าความสงบต้องเสริม ถ้าไม่เสริมมันจะเป็นความคิด เป็นสัตถุญญา สัตถุญญานี้ก็เป็นโลกียะ แต่ถ้าเป็นปัญญาเป็นขันธ ขันธ ๕ ใจ ในสังขารขันธ สังขารขันธนี้ก็เป็นความคิด ความปรุง ความแต่ง แต่มีสมาธิเข้าไป สมาธิเข้าไปทำให้มันว่างไว้ ไม่ใช่มีตัวตนเราเข้าไปมีส่วน มันจะหมุนไป ความหมุนไปนี้ ไต่สวนๆ วิปัสสนาเข้าไปๆ

การเกิดการดับ การเกิดการดับหนึ่ง มันเกิดขึ้นมาพร้อมกับอาการคิดไปถึงขั้น ๕ แล้ว ขั้น ๕ เห็นไหม รูปของจิต คือรูปกับอารมณ์กับความคิดนั้นใจ สัญญาทำให้รูปของความคิดนี้ เกิดขึ้น สังขารปรุงไป วิญญาณรับรู้ ในอารมณ์หนึ่งนั้น ขั้น ๕ พร้อมใจ เราจะแยกขั้นออกจากกันอย่างไร แยกความคิดออกไปว่าอันไหนเกิดก่อน อันไหนเกิด อันไหนเกิดก่อน อันไหนรับรู้ อันไหนเป็นตัวก้าวเดิน เป็นตัวปรุง นั่นนะพิจารณาเข้าไปวิปัสสนาเข้าไป วิปัสสนาแยกขั้นออกก็เหมือนกับแยกออก เห็นไตรลักษณ์ คือเห็นกายที่แปรสภาพ แต่แยกออก แยกความคิดออกจากกัน อันไหนเกิดก่อนอันไหนเกิดหลัง อันไหนความรู้อีกนะ

วจรของขั้น ๕ หมุนไป อารมณ์หนึ่งๆวิปัสสนาออกไป ใช้ปัญญา ใช้ปัญญาหมุนเข้ามาๆ นี้ก็ปล่อยวางเหมือนกัน ถ้าใจทันนะ มันจะปล่อยๆ ปล่อยจนความคิดนี้ก้าวเดินไปไม่ได้นะ ขัดความคิดของตัวเองได้นะ เก้อๆ เжинๆ อยู่เลยนะ พอมีความคิดเข้าไปเรารู้ทันความคิดเรา พอมันจะเกิดขึ้น “นั่นแน่!” พอเรานั้นแน่ เราชี้หน้าความคิดใจ เราชี้หน้าก็เหมือนเราขึ้นศาลแล้วเราฟ้องศาลว่าความคิดนี้คิดจากกิเลส ความคิดนี้เคยคิดมาแต่ไหนแต่ไร ความคิดนี้ใจ ความคิดคือขั้น แล้วแบ่งออกด้วยว่าความคิดนี้ ๕ คน ไอ้ตัวนี้มันชื่อไอ้เวทนา ไอ้ตัวนี้ชื่อไอ้สังขารคิดก่อน เวทนา คิดก่อน วิญญาณรับรู้ก่อน สัญญา สังขาร นี่คือผู้ทุจริต

ขณะที่มีกิเลสอยู่เป็นผู้ทุจริต ถ้าวิปัสสนาเข้าไป วิปัสสนาเข้าไป ผู้ทุจริตทั้ง ๕ คนนี้จะแยก ต่างคนต่างอยู่ ปล่อย ต่างคนต่างอยู่คือเขาแยกออกจากกัน ในเมื่อ ๕ ส่วนนี้ขั้น ๕ แยกออกจากกัน ความคิดจะเกิดขึ้นไม่ได้ จะว่าง จะโล่ง นั่นนะ ช้ำ ต้องช้ำ ช้ำบ่อยๆ ช้ำบ่อยๆ เพราะสันดานความสะสมมาของใจนี้มหาศาล ความสะสมของใจ มันก็ต้องต่อสู้ กิเลสไม่เคยวางมือกับใคร กิเลสไม่เคยยอมแพ้ใคร กิเลสจะต่อสู้ทุกๆ วิชาการ กิเลสนี้กลัวกรรมมากที่สุด ก็ต่อสู้กรรมเหมือนกัน ต่อสู้กรรมในวิปัสสนานี้ใจ

กิเลสมันไม่ยอมให้ใครมาชนะตัวเองได้ง่ายๆ เราก็ต้องต่อสู้กับกิเลสหนึ่ง ต่อสู้กับกิเลส กิเลสคือความไม่ยอมทำ กิเลสคืออยากจะได้ผลใดๆ กิเลสคือการมั่นหมาย กิเลสคือการที่ความคิดความหมายความค้นหาทะยานอยาก อยากให้ได้ผลใดๆ เหมือนกันเลย นี่วิปัสสนากรรมฐาน วิปัสสนามันทันตรงนี้ใจ ทันตรงที่เราเห็นความเสื่อม พอวิปัสสนาไปแล้วมันไม่เป็นผลไป วิปัสสนาไปแล้วไม่เป็นผล ไม่เป็นผลเพราะอะไร เพราะว่า สมาธิไม่พอ สมถกรรมฐานไม่พอ พยายามกลับมาพักแล้วไป พักแล้วไป ทำงานต้องมีพัก ไม่พักนี่ตาย

พอจะเป็นจะตายขึ้นมาที่พริกสักทีหนึ่ง พอเราพริกแล้วได้ผล มีพลังงานแล้วกลับไปสู่อำนาจใหม่ วิปัสสนาไปเรื่อยๆ จนขั้นแตกออก จิตนี้เป็นอิสระจากความคิดทรงขังอันนี้ไง ความคิดขั้น ๕ นี้ ครอบงำจิตอยู่ จิตนี้ไม่ใช่ขั้น ๕ ขั้น ๕ นี้ไม่ใช่จิต ขั้น ๕ ส่งเข้าไปเจตสิก ถึงเข้าไปรับรู้ถึงจิต จิตนี้ส่งออกมา ออกไปเจตนา ถึงออกไปเป็นขั้น ๕ ขั้น ๕ กับจิตนี้ไม่ใช่เป็นอันเดียวกัน ถ้าเป็นอันเดียวกัน แยกออกจากกันไม่ได้ ขั้น ๕ กับจิตนี้ต่างคนต่างอันอยู่ แต่สมานเนื้อเดียวกันด้วย สัญโญชน์เหมือนกัน สมานโดยเป็นความคิด

เราคิดอะไรที่ไร ใหม่ๆ เริ่มต้นคิดว่าเป็นเรากิจๆ ทั้งหมดเลย เพราะอะไร เพราะสัญโญชน์ มันสมานให้เป็นเนื้อเดียวกัน แต่เพราะกรรม ธรรมาฐ เพราะวิปัสสนาอันนี้ไง พร้อมจากสมณะขึ้นมา เรามีพลังงานขึ้นมาก่อน แล้วใช้วิปัสสนากรรมฐานเข้าไป วิปัสสนาแยกออกๆ สิ่งที่เป็นเนื้อเดียวกันมันก็แยกออกได้ แยกออกจนหลายครั้งเข้าๆ จนขาดออกจากกัน ขาดออกจากกัน สัญโญชน์ก็ขาดออกไป ความขาดออกไปขณะที่อิม

ขณะที่สัญโญชน์ขาดออกไป ขั้น ๕ เป็นขั้น ๕ จิตเป็นจิต ขั้น ๕ ไม่ใช่ทุกข์ ทุกข์ไม่ใช่ขั้น ๕ ลักกายทิฎฐิ ๒๐ ขาดเหมือนกัน ขาดเหมือนกันด้วยปัญญาอบรมสมาธิ กับสมาธิอบรมปัญญา นี่ยกขึ้นวิปัสสนา ยกขึ้นวิปัสสนาเหมือนกัน เหมือนกันเลย เพียงแต่จริตินิสัย ความเห็นของแต่ละบุคคล ความเห็นใจ ความถนัด อานาจาสนาที่สะสมมาต่างกัน

นี่ก็เหมือนกัน นี่ก็เข้าถึงกระแสของพระนิพพานเหมือนกัน ศาลมีกี่ศาลละ? ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา ฎีกาแล้ว จบแล้ว ประหารชีวิตแล้ว ก็ยังถวายฎีกากับในหลวงได้ เห็นไหม นี่ มรรค ๔ ผล ๔...๑ ศาลยังถวายฎีกาได้อีกชั้นหนึ่ง

นี่ก็เข้าถึงกระแสของกรรม กระแสของกรรม กระแสของกรรมไม่ใช่ตัวกรรม กระแสของกรรมยังมีส่วนบกพร่องอยู่ นี่เข้ากระแสของกรรม แล้วก็ต้องใช้สมถกรรมฐานกับวิปัสสนากรรมฐานไปตลอด ถ้าเข้ากระแสของกรรมแล้วเป็นกรรม พระอานนท์เป็นพระอรหันต์ พระอานนท์ก่อนจะเป็นพระอรหันต์นี้เป็นพระโศดาบันมาก่อน เป็นพระโศดาบันมาถึง ๒๕ ปี แล้วยกขึ้นถึงเป็นพระอรหันต์ทีหลัง นางวิสาขาที่เป็นพระโศดาบัน แต่นางวิสาขาทำไมตายไปพร้อมกับความเป็นพระโศดาบันนั้นนะ ทำไมนางวิสาขาไม่เป็นพระอรหันต์ออกมา ไม่เหมือนพระอานนท์ พระอานนท์เป็นพระโศดาบันแล้วก็ก้าวเดินต่อไปวิปัสสนาต่อไป จนกว่าจะพ้นออกไปถึงธรรมแท้ๆ ใจ

ในการตัดสินของศาลชั้นต้นตัดสินไปแล้ว ถ้าเราไม่ยก...ต้องยกขึ้นศาลอุทธรณ์ เราต้องฟ้องศาลอุทธรณ์ ถ้าศาลอุทธรณ์ยังไม่รับฟ้อง เพราะว่าเหตุผลไม่พอ เหมือนกันเลย ถ้าเราไม่วิปัสสนานะ เราไม่เห็นกายกับจิต เราวิปัสสนาไม่ได้ ชั้น ๕ ที่ว่าขาดออกไปแล้ว ขาดออกไปแล้ว ขาดออกไปคือสังโยชน์ ๓ ตัวมันขาดออกไป เปลือกของชั้นบนมันหลุดออกไป เห็นไหม นี่เปลือกส้ม เนื้อส้ม ใยของส้ม

ใจก็เหมือนกัน มรรค ๔ ผล ๔ แต่ต้องวิปัสสนาล้วนๆ มันขาดด้วยปัญญา กิเลสขาด ขาดด้วยปัญญา ปัญญาในมรรคอริยสังขันธ์นี้หมุนออกไป แต่ก่อนที่กิเลสจะขาด มันไปขาดบนฟ้าบนอากาศที่โหนละ มันก็ต้องขาดที่ใจ ใจนี้มีกิเลสอยู่ใช่ไหม ใจนี้เป็นผู้ที่มีกิเลสอยู่ ใจนี้เป็นผู้ที่ปฏิบัติอยู่ ใจนี้เป็นผู้ที่ออกจากกิเลสอยู่ นั่นนะ มันก็ต้องวกกลับมาที่ตัวใจเรา ศาลมันอยู่ที่นี้ใจ ธรรมจักรเกิดจากเราวิปัสสนาของเราขึ้นมา ถ้าเราวิปัสสนาขึ้นมา นี้คือเรามีพร้อม

ถ้าเราไม่มีพร้อม มันยกขึ้นไม่ได้ ยกขึ้นไม่ได้เหมือนกัน นางวิสาขาตายไปพร้อมกับพระโสคาบัน ถ้าเป็นธรรมแล้วมันจะเป็นธรรมโดยอัตโนมัติ เป็นไปไม่ได้ ถ้ามันเป็น มันมีสมณะแล้ว มันจะยกขึ้นวิปัสสนาโดยธรรมชาติของมัน เป็นไปไม่ได้ ต้องใคร่ครวญหากายหาจิตเหมือนกัน

ผู้วิปัสสนากายแล้ว พิจารณากายซ้ำ สิ่งของมันขาดไปแล้ว คือสังโยชน์ขาดไป กายนอกขาดไป กายในยังมีอยู่ กายใน กายในกาย แล้วกายบนสุด นี่ก็เหมือนกัน จิตที่มันขาดออกไปแล้วมันปล่อย สังโยชน์ขาดออกไปแล้ว แต่ในอุปาทานยังมีอยู่ อุปาทานของโสคาบันหมด แต่ลึกกว่า นั่นนะ ที่ละเอียดกว่านั้นนะ จิตได้สำนึก จิตก่อนสำนึก มันละเอียดเข้าไปเรื่อยๆ เรื่อยๆ ความละเอียดเข้าไปเรื่อยๆ การจะค้นคว้านี้สำคัญตอนค้นคว้า คว้าหาระหว่างกายกับจิต ถ้าค้นคว้าจับต้องได้ การจับต้องได้ การค้นคว้า การจับกายและจิตได้นี้เป็นผลงานอย่างมหาศาล การจะเข้าหาสิ่งใด เราเจอประตูทางเข้าถึงถูกต้อง ถ้าเราไม่เจอประตูทางเข้า เราก็หัวชนภูเขา สิ่งที่เราหัวชนภูเขาคือว่าชนกำแพง มันเข้าไม่ได้ การเข้าไม่ได้มันจะเป็นประโยชน์อะไรขึ้นมา

นั่นนะ ถ้าการเข้าไม่ได้ จิตนี้สงบอยู่ เราทำความสงบ สมถกรรมฐานนั้นแหละ สมถกรรมฐานก็เป็นขั้นๆ ตอนๆ เข้าไป ถ้าสมถกรรมฐานเป็นสมณะเป็นสมาธิแล้วจะเกิดปัญญาเอง เห็นเอง จะไม่มีพระอรหันต์คอยชี้แนะตอนใด จะผ่านพ้นไปได้เลยโดยอัตโนมัติ แต่นั่นมันไม่ใช่ มันไม่ใช่ มันต้องก้าวเดินเป็นขั้นตอนขึ้นไป การก้าวเดินเป็นขั้นตอนเข้าไปต้องแสวงหาทางกายและใจ

ถ้าพิจารณากายก็เห็นกายอีก เห็นกายซ้ำเข้าไป เห็นกายซ้ำ วิปัสสนา วิปัสสนาต้องกลับมา พักระหว่างสมณะกับวิปัสสนา พักกลับมาเรื่อย สมณะก็มีสูงขึ้นๆ ขึ้นไป เพราะภาวะของใจสูง สูงขึ้นไป แต่สมณะเป็นพื้นฐาน แต่ภาวะของใจ วุฒิภาวะของใจ มันเป็นคนละขั้นคนละตอนขึ้นไป พุงขึ้นไป พิจารณากายก็พิจารณาซ้ำเข้าไปๆ พิจารณากายนี้เป็นสิ่งที่ว่างที่สุด จับต้องได้ที่สุด พิจารณาจิตนี้เป็นสิ่งที่ว่า เหมือนกับไปยืนอยู่บนกลางอากาศ แต่คนที่มึญญาต้องใช้วิธีการนั้น ก็ วิปัสสนาเข้าไป ต้องจับต้องได้เหมือนกัน

การจับต้องได้นี้ชนพองสยองเกล้าทั้งนั้น รู้เลยว่าเราจับได้หรือจับไม่ได้ ถ้าจับไม่ได้มัน เหมือนกับเราเอาหัวชนภูเขา ทำอะไรไม่ได้เลย จับ เหมือนสงบไปเฉยๆ นี่ว่าสงบนะ ถ้าไม่สงบนี้ ใจมืด มันมืด มันเข้าไปไม่ได้ใจ รู้เลยว่ากิเลสยังมีอยู่ รู้ยุ่นะ ผู้ที่ผ่านขั้นผ่านตอนมายังไม่ถึงที่สุด รู้ยุ่นะอันนี้เรามีอยู่ เรายังมีอะไรคาใจเราอยู่ แต่ทำไมเราไม่สามารถจะผ่านพ้นไปได้ละ

ไม่ผ่านพ้นไปได้ เพราะเราไม่มีความรอบคอบพอ เราเชื่อตัวเอง เราโดนกิเลสหลอก กิเลส มันว่าสิ่งนี้ๆ ใจ เวลามันสงบขึ้นมา มันแว้งแว้งขึ้นมาว่าอันนี้เป็นผล อันนี้เป็นผล แล้วเราจะเทียบค่า ว่าเป็นผลอย่างนั้น เป็นผลอย่างนี้ แต่ถ้าเราผ่านจากขั้นเข้าถึงกระแสของธรรมมา เราเห็นความขาด ไป เห็นความหลุดออกไป เห็นสังโยชน์ขาดออกไป เรายังรู้เลยว่าสังโยชน์ขาดอย่างไรๆ

แล้วเวลามันขึ้นไปนี้มันไม่มีสังโยชน์ขาดออกไปจากใจเป็นขั้นๆ เราจะเชื่อมั่นได้อย่างไร เวลาวิปัสสนาอยู่ เราจะไม่ให้กิเลสมันหลอก เราต้องมั่นใจในธรรม มั่นใจในธรรมพระพุทธรเจ้า แล้วต้องใช้ปัญญาใคร่ครวญเอง ใคร่ครวญให้เราลงใจว่า สิ่งที่ว่าเราว่าผ่านพ้นๆ มันจะผ่านไป ตรงไหน ในเมื่อเราไม่มีอะไรเพิ่มขึ้นมาเลย เราไม่มีสิ่งใดขาดออกไปจากใจเราเลย เราจะมีสิ่งใด เราจะได้มรรคได้ผลขึ้นมาได้อย่างไร

มรรคผลคือว่าสังโยชน์จะขาดเป็นขั้นๆๆ เข้าไป ขาดเป็นขั้นนะ

พอพิจารณากายกับจิตแล้วสังโยชน์อ่อนลง พิจารณากายเป็นธาตุเลยนะ ดินเป็นดิน น้ำเป็น น้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ ใจจะแยกออกเลย พิจารณาจิตก็เหมือนกัน พิจารณาจิตถ้าจับต้องได้ พิจารณาจิต จิตนี้ใจ จิตนี้อุปาทานยึดอย่างไร เพราะสังโยชน์ขาดออกไปแล้ว แต่มันยังมีอุปาทาน อยู่ยุ่นะ มันปล่อยนะ ถ้าปล่อยกายออกนะ จิตกับกาย สภาพของกายกับจิตมันจะมีไม่มีค่าเลย ขณะที่ ปล่อยนี้ร่างกายนี้ไร้ค่ามาก ขยะแขยงมาก มันไม่มีค่าอะไรเลย แต่หัวใจหลุดออกไป ว่างออกไป

พ้นออกไป นี่ตั้งโยชน์อ่อนตัวลง กามราคะ ปฏิฆะ อ่อนตัวลงเฉยๆ ภายกับจิตจะแยกออกจากกัน
ความเห็นจริง อันนี้เป็นจิตล้วนๆ แล้ว จิตล้วนๆ เป็นจิตล้วนๆ

การยกฟอง ศาลฎีกา จากอุทธรณ์แล้วจะฎีกา ยกขึ้นศาลฎีกา ศาลฎีกามีเหตุมีผลพอจะรับ
ฟ้องไหม การรับฟ้องนี้ไง จากสมถกรรมฐานยกขึ้นวิปัสสนากรรมฐาน ถ้ายกได้ ศาลฎีการับ ถ้ายก
ไม่ได้ ศาลฎีกาไม่รับ ถือว่าสิ้นสุดจบกันที่อุทธรณ์นั้น ก็ได้แค่ ๒ ชั้น แต่ถ้ายกขึ้นฎีกาได้ อันนี้
ยกขึ้นฎีกา จะไม่มี ทางศาลฎีกาก็ต้องได้สวนละเอียดอ่อนเข้าไป

มหาสติมหาปัญญา จิตที่จะเห็นกามราคะ จิตที่จะเห็นเป็นอสุภะอสุภังใจ อสุภะคือการ
พิจารณากาย กายนี้เป็นอสุภะโดยธรรมชาติของมัน ธรรมชาติของมัน ถ้าผู้ที่จะเห็นยกขึ้นได้ คือเห็น
จับกายได้ การจับกายได้มันจะหวั่นไหวไปทั้งฐานของน้ำแข็งนั้น ฐานของภูเขาจะหวั่นไหวหมด
การจับได้นี้หวั่นไหวหมด การจับได้คือการเห็นกาย เห็นอสุภะอสุภังอันนั้นไง มันเป็นมหาสติ
มหาปัญญา มันไม่ใช่สติปัญญา เพราะมันเป็นจิตล้วนๆ มันเป็นตัวของกามภพอยู่แล้ว เป็นตัวของ
กาม

จากเรารุ่นระยะตัดร่นเข้ามาๆ เห็นไหม กิเลสอาศัยออกไป ความคิดออกไปยังขั้น ๕
ความคิดออกไปเป็นโลกเลย แล้วเราตัดรอนตัดทอนเข้ามา สั้นเข้าๆ สั้นเข้าไปมันก็ถึงตัวจุดหมาย
มากขึ้น ความเข้าไปถึงศูนย์กลางอำนาจ แรงต่อต้าน แรงจะหลบหลีกต้องมีมากกว่า นี่การพิจารณา
จับกายได้ มันจะมีความสะเทือนเลื่อนลั่น แล้ววิปัสสนาไป วิปัสสนาตรงไหน? วิปัสสนาหมายถึง
ว่า ร่างกายนี้มันเป็นอสุภะอสุภัง มันอาบไปด้วยเลือด อาบด้วยความสกปรกโสภณ เห็นไหม นี่
วิปัสสนาเข้าไป แต่มันก็ยังย้อนกลับ พลังงานมันแรงขึ้นมาเราจะสู้ไม่ไหว สู้ไม่ไหวหมายถึงว่า
วิปัสสนามันไม่ไป มันไปไม่ได้ วิปัสสนา ความคิดมันไปไม่ได้ มันจับไปไม่ได้ เราก็ต้องย้อนกลับ
มาพักอีก ย้อนกลับมาที่สมถกรรมฐาน แต่สมถกรรมฐาน ในขั้นของการวิปัสสนาอสุภะ

พิจารณากามก็เหมือนกัน ในการพิจารณากามของจิตนะ จิตพิจารณาเข้าไปก็เหมือนกัน
พิจารณาเข้าไป พิจารณาเข้าไปว่ากามมันเป็นอย่างไร ขั้น ๕ ที่ว่าขั้นมันขาดไปแล้ว ขั้นของ
กายมันขาดไปแล้ว แล้วขั้นของจิตล่ะ? ขั้นของจิตคือความคิดที่มันคิดปรุงได้ ความที่คิดปรุงได้
นั้นนะมันก็ยังเป็นขั้นอยู่ แต่เป็นขั้นละเอียดอยู่ในหัวใจนั้น วิปัสสนาเข้าไปมันจะขาดออก
ระเบิดขาดออกไปเลย อสุภะก็เหมือนกัน นี่ศาลฎีกาตัดสินกัน

ศาลฎีกาได้ตัดสินแล้ว ประหารชีวิตกิเลส ประหารชีวิตอสุภะอสุภัง ประหารหมด ชั้นนี้ไม่มีในหัวใจ ความคิดไม่มีในหัวใจ มันควรจะจบ เห็นไหม มันต้องจบกันตรงนี้สิ เพราะฎีกาได้ตัดสินแล้ว แต่ฎีกาตัดสินแล้ว ยังถวายฎีกากับหลักประธานของประเทศได้ ถวายฎีกากับในหลวงได้ ผู้ที่ถวายฎีกาได้

ตอของจิตมันควรจะสิ้นสุดไปแล้ว แต่มันสิ้นสุดไม่ได้เพราะมันละเอียดอ่อนมาก ตอของจิต ถ้าถวายขึ้นไป เราต้องทำเรื่องถวาย เราต้องยอมรับผิคนะ ผู้ที่มีความผิด ผู้ที่มีความถูกต้อง พอถวายแล้วก็ต้องถวายขึ้นไป ถ้าไม่ถวายก็จบ ถ้าจบตรงนี้ กามภพไป ขาดเลื่อนล้ำ สังโยชน์ขาดไปอีก ๒ ตัว เห็นไหม กามราคะ ปฏิฆะขาดหมด นี่สังโยชน์เบื้องต่ำ

สังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ตัว สังโยชน์เบื้องบนอีก ๕ ใจ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา มันเป็นเรื่องของนามธรรมทั้งหมด ไม่มีกายอะอะไรเข้าไปเกี่ยวข้องเลย กามราคะ ปฏิฆะ รูปราคะ อรูปราคะ รูปไป รูปของความคิด รูปของจิต ความว่าง อรูปราคะ มานะ ความถืออาการอันนั้น อุทธัจจะ มันเคยในตัวมันเองนะ อุทธัจจะนะ มันว่าศาลฎีกาตัดสินแล้ว ว่าง สบายใจ เห็นไหม อุทธัจจะ อวิชชา คือมันไม่รู้ตัวมันเอง

นี่ถ้ายกขึ้นวิปัสสนายังยากเข้าไปใหญ่ จะยกขึ้นวิปัสสนานะ คือการจับต้องตัวได้มันตัดสินกันไปแล้ว จบสิ้นกันไปแล้ว มันอยู่ที่ไหนล่ะ ถ้ามีความรอบคอบ มีความรอบคอบถ้ายกได้ ยกวิปัสสนาได้ ก็เหมือนพระอานนท์ พระอานนท์สิ้นสุดแล้ววันสังคายนาเป็นพระอรหันต์ จบสิ้นจากกิเลสทั้งหมด เพราะว่าวิปัสสนาเต็มที่ วิปัสสนาจนพอแรงแล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพยากรณ์ไว้แล้วว่าพระอานนท์จะสำเร็จเมื่อวันสังคายนา ทำไมมันไม่เป็นสักที ไม่เป็นสักที ทอดธุระปล่อยวาง พอปล่อยวางปั๊บ เข้าเลย ปั๊บเข้าก็สำเร็จคืนนั้น พระอานนท์เป็นพระอรหันต์ขึ้นมา

นี่ถ้าจับต้องตัวนี้ได้ ยกขึ้นวิปัสสนาได้ คือจับเหตุได้ไง จับเหตุคือจับสิ่งที่ผูกมัดอยู่ในใจได้ พอจับได้ก็หมดสิ้นกัน พอจับได้ก็ง่ายขึ้นมา พอจับได้ การจับต้องกิเลสสำคัญที่สุด การจับต้องอวิชชาปจฺจุยา สงฺขารา อวิชชาคือความไม่รู้กับความรู้ของใจเท่านั้น ใจที่เป็นนามธรรมนั้นรู้กับไม่รู้ เห็นไหม นี่พิจารณาอสุภะมาแล้ว ใครเป็นคนพิจารณาอสุภะอสุภังแล้วปล่อยวางไป ใครเป็นคนพิจารณากามราคะแล้วปล่อยวางไป

นี่ไง อาสเวหิ อาสวะอยู่ที่จิต อาสวะสิ้นไป จิตตานิ จิตตวงนี้พ้นออกไปจากกิเลส นั่นถึงจะเป็นธรรมใจ นี่ไงธรรมอันนี้ถึงประเสริฐ ธรรมในหัวใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีวิหารธรรมอยู่ในหัวใจ ธรรมนี้ไม่เคยเสื่อม ธรรมนี้อยู่คงที่คงวา ธรรมอันนี้ถึงว่าประเสริฐในหัวใจของผู้ที่มีธรรมในหัวใจ ยังปรารถนาฟังธรรม

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังกราบเคารพธรรมอยู่ตลอดเวลา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังสั่งสอน สั่งสอนสาวกมาตลอด สาวกขึ้นมา เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าป่วย ให้พระสวดสัมโพชฌงค์ สัมโพชฌงค์คือการก้าวเดินใจ ธรรมวิจยะ วิจัยธรรม ความมีสติสัมปชัญญะ ศีล สมาธิ ปัญญา ทางก้าวเดิน

ถ้าเรายังมีทางก้าวเดินกันอยู่ มันจะมีหัวใจ หัวใจที่เข้าถึงธรรมได้ไง หัวใจที่สัมผัสกับธรรมอันนั้นขึ้นมาได้ แล้วพอเข้าไปสัมผัสแล้วยังเคารพในธรรม ยังหม่อมสาธุณา ยังอุยธรรม ยังมีวิหารธรรมเพื่อสนองกันเพื่อความสุข แล้วเราผู้ปฏิบัติละ ผู้ที่ปฏิบัติ ฉะนั้นถึงว่าอยู่ตรงไหน อยู่ตรงไหนของศีล สมาธิ ปัญญา...ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นทางก้าวเดิน เราก้าวเดินแล้วใจของเราอยู่ตรงไหนมีพื้นฐาน พื้นฐานของใจของเราที่จะก้าวถึงใจ คือพื้นฐานของใจ

พื้นฐานของใจ เรายอมรับความจริง ต้องยอมรับความจริงนะ แล้วถึงจะจับต้อง ถึงจะยกขึ้น ถ้าไม่ยอมรับความจริงนั่นคือกิเลสหลอก ความจริงเราอยู่ตรงไหนต้องตรงนั้น ถ้าเราไปคาด เราหมาย เราไปให้ค่าก่อน พอให้ค่าก่อนนี่มันไปตาม หลงทางไง เราตั้งใจเดินไปบนถนน ตรงแนวเข้าสู่ธรรม แต่กิเลสบอกว่านั่งอยู่เฉยๆ แล้วจะถึงธรรม นั่งอยู่ตรงหัวถนนนั่นนะ ธรรมมันจะมาหาเราเอง นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราหลง ก็เราอยู่บนหัวถนนนั่นนะ แล้วเรายังไม่ได้ก้าวเดินเข้าไปเลย แล้วว่ามันจะเป็นธรรม มันจะเป็นธรรม แล้วมันจะเป็นธรรมมาจากไหนละ

ถึงว่าสมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน ถึงสำคัญตรงนี้ไง ถึงเน้นย้ำว่า ครูบาอาจารย์สอนสอนแต่กาย ส่วนใหญ่สอนเรื่องกายมา มันจับต้องง่าย ทีนี้ว่าสอนเรื่องกายก็เป็นเรื่องกาย สอนเรื่องจิต เพราะจิตก็อยู่กับกาย เพราะจิตกับกายอยู่ด้วยกัน จะทางใดก็ได้ จะทางกายก็ได้ จะทางจิตก็ได้ แต่ต้องเป็น กาย เวทนา จิต ธรรม

กาย เวทนา จิต ธรรม สติปัญญา ๔ ฐานทั้ง ๔ ที่จะควรแก่การงาน ใครเป็นผู้ที่ทำงานนั้น? คือหัวใจของผู้ที่มีกิเลสเต็มหัวใจทั้งนั้นนะ หัวใจของผู้ที่มีกิเลส แต่เชื่อในธรรม ในอริยสัจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สละตนขึ้นมา ยอมตนมาประพฤติปฏิบัติ ยอมตน กิเลสมันก็

ต้องเสียใจหน่อยหนึ่งแล้ว ยอมคนใจ ถ้าอยู่กับกิเลส เห็นใหม่ อยู่กับกิเลสคืออยู่แต่ความพอใจของ มันตลอด ให้มันเป็นเจ้านาย มันอยากมันต้องการสิ่งใดก็วิ่งเต้นแผ่นกระโดดตามแต่กิเลสจะตามไป

แต่ในเมื่อยอมทำ เชื่อในอริยสัจ เชื่อในสติปัฏฐาน เชื่อในงานที่ควรแก่การงานใจ ยอม ตัวเองจากความที่สะดวกสบาย เคยสะดวกสบายอยู่ของตัวตามความเคยชินเดิมของตัว ต้องมีศีล มี สมาธิ มีปัญญา เห็นใหม่ มีศีลก่อน ศีลที่สะอาด ศีลที่บริสุทธิ์ ศีลที่ควรแก่การงาน

ควรแก่การงาน “ควร” ควรหมายความว่าไง ถ้าศีลบริสุทธิ์ ทำสมาธิมันจะมีความปลอด โปร่ง ทำสมาธิมันจะมีความพอใจ ทำสมาธิแล้วมันไม่กังวล เห็นใหม่ นี่ควรแก่การงาน ถ้าไม่ควร ละ ถ้าไม่ควร ศีลนั้นไม่บริสุทธิ์ นั่งสมาธิแล้วมันก็กังวลใจ เราทำผิดสิ่งนั้นไว้ เราทำผิดสิ่งนี้ไว้ พระถึงว่า ถ้ามีศีลไม่บริสุทธิ์ ธิปถสงฆ์ อธิปถสงฆ์ ไปแล้วคือเราจะเริ่มต้นใหม่ สิ่ง ที่ผิดพลาดไปวางไว้ตรงนั้น แล้วสิ่งที่จะเริ่มต้นใหม่ นี่ศีลควรแก่การงาน สมาธิควรแก่การงานละ มี ศีลแล้วถึงมีสมาธิ สมาธิควรแก่การงาน สมาธิที่ออกจากอุปจารสมาธิ เห็นใหม่ ควรแก่การงาน สมาธิที่บริสุทธิ์มันเป็นสัมมาสมาธิ

ในกรรมฐาน ๔๐ ห้อง ถ้าเราทำเป็นกถิณนะควรแก่การงานใหม่? ควรแก่การงานของการ มีฤทธิ์มีเดช ควรแก่การงานของการรู้วาระจิต ควรแก่การงานของการส่งไป ไม่ควรแก่การงานของ การชำระกิเลส

ต้องควรแก่การงานของการชำระกิเลส ถึงเป็นสมถกรรมฐาน เป็นสมาธิใจ ควรแก่การงาน เป็นสัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิยกขึ้นเป็นปัญญา เห็นใหม่ ศีล สมาธิ ปัญญา ปัญญาที่ชำระกิเลส กับ ปัญญาที่เห็นแก่ตัว ปัญญาที่จะเอาสะดวกสบาย ปัญญาที่ก้าวเดินที่ว่า ถึงหัวถนนแล้วว่าเป็นธรรม แล้ว นั่นก็เป็นปัญญา แต่ปัญญาของกิเลสหลอกใช้ ปัญญาของกิเลสหลอกใช้กับปัญญาเป็น ภาวนามยปัญญา ไม่ใช่ปัญญาของเรา ถ้าเป็นเรา เรากับกิเลสมันยังแบ่งยังแย่งกันอยู่

แต่ถ้าเป็นภาวนามยปัญญา เป็นธรรมจักร เป็นธรรม เป็นกลาง เป็นมัชฌิมาปฏิปทา เป็น ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ผ่านพ้นไปก่อน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามี ตรงนี้ใจ ถึงมีบุพเพนิวาสานุสติญาณ จตุปปาตญาณ อาสวักขยญาณ เห็นใหม่ วิชชา ๓ ขององค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เกิดจากปัญญาอันนี้ใจ ปัญญาที่เป็นภาวนามยปัญญา ไม่ใช่ปัญญา การใคร่ครวญ ปัญญาการตรึก ปัญญาการคาดหมาย

การคาดการณ์อันนั้นโดยธรรมชาติของมันต้องมีกิเลสหลอกใช้ เพราะกิเลสอยู่ในหัวใจ โดยพื้นฐาน กิเลสมันมีอยู่แล้วในหัวใจของทุกๆ ดวง มันเป็นอวิชา มันไม่รู้ตัวมันเองหรอก ถ้ามันรู้ตัวมันเอง มันต้องมีธรรมดี เห็นใหม่ ถึงว่าเป็นกิเลสหลอกใช้ เพราะอวิชาอยู่ในใจของทุกๆ ดวงที่มีการเกิดการตายขึ้นมา มันต้องมีอวิชาเป็นตัวพาเกิด อวิชาถึงเป็นพื้นฐานของความคิด อันนั้น ความคิดอันนั้นถึงว่า ถ้าคิดอันนั้นถึงว่าเป็นเรา ถึงเป็นไม่ใช่เรา

ภาวนามยปัญญานี้เป็นธรรมจักร ธรรมจักร จักรนี้เป็นกลาง ธรรมนี้เป็นกลาง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะมาตรัสรู้หรือไม่มาตรัสรู้ ธรรมอันนี้ก็มีอยู่ดั้งเดิม แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ที่มีบารมี มีอยู่ดั้งเดิมแต่ลึกซึ่งกว้างขวางจนไม่มีใครสามารถจับต้องได้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะแล้วค้นคว้าออกมา เพราะสร้างสมบารมีเป็นพุทธภูมิมา เป็นพระโพธิสัตว์ จะมาเพราะโพธิญาณนี้ แล้วค้นคว้าเจอ แล้วจึงเสวยธรรมอยู่ในหัวใจ เต็มเปี่ยมในใจองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อน

วิมุตตสุขในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นมีความสุขมาก แล้วก็เผยแผ่ไป ซึ่งทางจะให้ลูกศิษย์ บริษัท ๔ ให้ก้าวเดินตาม แล้วเราก็เกิดมาพบพุทธศาสนา อานาจาสนาอันนี้ถึงมหาศาล

อานาจาสนาของคนอื่น อานาจาสนาเขาต้องไปแสวงหามา อานาจาสนาของเรา อยู่ในกำมือใจ อยู่ในกำหัวใจ หัวใจปรารถนา หัวใจรู้ หัวใจเข้าใจ พอเข้าใจเรื่องธรรม เข้าใจเรื่องธรรม ถึงยอมตัวลง ถึงว่าให้เห็นคุณค่าของตน ให้เห็นคุณค่าของความตั้งใจของเรา ให้เห็นคุณค่าอะไร เห็นคุณค่ามา เห็นคุณค่าเราแล้ว แล้วยังได้มาฟังธรรม ธรรมนี้ได้ฟังแสนยาก การฟังธรรมมีโอกาสน้อยมาก การฟังธรรม เพราะอะไร เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้มา (เทพสิ้นสุดเพียงเท่านั้น)